

החודש

כתוב בספר יצירה: "המליך אות ח' בראייה, וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם סרטן בעולם, תמוז בשנה יוד ימין בנפש זכר ונקבה". "אנו נכנסים למרחב חדש בזמן והוא חודש תמוז, וב"ה נגלה מהו תכונתו בעולם ומה תכונתו בנפש.

צרוף שם הוי-ה של החודש

צירוף האותיות של חודש תמוז הוא ה-ו-ה-י. ההפך הגמור של חודש ניסן בו צירוף האותיות הוא י-ה-ו-ה, ראשי תיבות של "ישמחו השמים, ותגל הארץ" (דברי הימים א ט"ז ל"א), הפסוק שמנהיג את חודש תמוז הוא: "וכל-זה, איננו שנה לי" (אסתר ה' י"ג), שאמר המן הרשע לזרש אשתו, מסופי התיבות שלו יוצא הצרוף של החודש: ה-ו-ה-י.

כידוע הפלא הוא שדמויות התנ"ך, מעבר להיותן דמויות היסטוריות שהיו וחיו, הן גם כוחות בנפש האדם. המן הרשע הוא אותו כח בנפש שרואה את החיסרון, את הנקודה השחורה. כדבריו, אמנם כל הממלכה אצלי ביד, אמנם אני האיש הכי עשיר בעולם, יש לי תפקיד חשוב, כבוד ויקר, אך כל זה לא שווה לי משום שמרדכי לא משתחוה אלי... זאת התכונה של המן בנפש - להסתובב סביב החיסרון. בבראשית נאמר: "המן-העץ, אשר צויתך לבלתי אכל-ממנו--אכלת" (בראשית ג' י"א). אמרו חז"ל, 'המן העץ' - רמז להמן הרשע, שזהו ראשית ומקור הקלקול. אמנם יש עצים של גן שלם לאכול מפריים, אך האדם מתרכז באותו העץ האחד ממנו אסור לאכול, אותו חלק שחסר. נקודה אחת של חושך מחשיכה לנו את כל האור.

אומר הבעש"ט כי כל המציאות שאנו רואים אינה אלא מראה של הפנימיות שלנו, ולכן השלם רואה שלם והחסר רואה חסר. חשוב להבין זאת לעומק!

כנגד הכח של המן עומדת אסתר, שעליה נאמר, "ותהי אסתר נשאת חן, בעיני כל-ראייה" (אסתר ב' ט"ו). חשוב להתבונן בשפה העברית בה אנו משתמשים כמעט בלי לשים לב. כשאדם אומר: "אתה מוצא חן בעיני". הרי הוא בעצם אומר: אתה, הוא זה שמוצא, את החן בעיניים שלי (בי). משמע: אני יפה לך... וזו היתה גדולתה של אסתר שעוררה את חינה בכל אדם, עד שכולם ראו בה שייכת לעמם. השלמות שלה הקרינה על כולם. היתה לה יכולת לחבר ולראות את הכוחות הפנימיים. בפנימיות, המציאות היא שלמה, אין באמת פגם.

אסתר מתקנת את דרכו של המן, היא אומרת: "בוא המלך והמן היום, אל-המשתה אשר-עשיתי לו" (אסתר ה' ד'). ראשי תיבות י-ה-ו-ה וזו בעצם הפעם היחידה במגילה בה מופיע שם השם, אבל בהסתר. בעצם מזמנת אסתר את המן, אותו כח בנפש, לשהות יחד עם המלך, עם האור. היא מבטלת את החיסרון, ומחזירה את הסדר על כנו. כך הופך הדין לרחמים והחושך הופך לאור.

גדלות וקטנות

יש דבר אחד קבוע במציאות, שאינו משתנה, והוא, חוסר הקביעות - השינוי. ביום אחד אנו יכולים להחליף כמה מצבי רוח, לחיות בעליות וירידות, מה שנקרא בלשון הקבלה - גדלות וקטנות. כשאדם נמצא בגדלות מוחין כל המציאות נראית טובה בעיניו, יש טעם לכל דבר. קל יותר להיות נחמד ומתחשב כשאנו במצב של גדלות. לעומת זאת, ישנם רגעים שאדם נמצא בקטנות מוחין, כמו בשעת כעס, אז הדעת פשוט מסתלקת.

בסדר האותיות של צרוף שם הוי-ה של כל חודש עברי, כנ"ל, מתגלה האם זהו זמן של רחמים - גדלות טבעית וראיית הטוב, כמו בחודש ניסן, או זמן של קטנות מוחין - דינים וחושך, כמו בחודש תמוז.

זהירות- קטנות!

בחודש הזה חשוב לזכור היטב שהמציאות היא של קטנות מוחין. זה דורש מאתנו להיות יותר סלחנים כלפי עצמנו. לקבל את עצמנו בתוך המציאות של השינוי הזה, בתוך הקטנות. לדעת כי הנה בא גל גדול ואני צריך להוריד את הראש. זהו זמן שבו נמצא את עצמנו בחיסרון. וזה מתקשר לאות של החודש- האות ח'.

כדי לגלות תכונה של אות ניגשים לבדוק איפה היא מופיעה לראשונה בתורה. האות ח' מופיעה

בבראשית במילה חושך. וזה אכן מה שקורה לנו החודש אנו רואים בעיקר את החושך. בנוסף על כך, ביטוי האות דומה למילה חטא. חטא מלשון החטאה, פספוס, לראות את הרע במקום את הטוב, לפספס את מהות הדבר.

כאן גם ניתן למצוא את התיקון. המילה חטא מורכבת מהאות ח' שהיא מהמילה חושך, האות ט' שמופיעה בבראשית, בפעם הראשונה, במילה טוב, שנאמר על האור כי טוב, והאות א' שמופיעה לראשונה במילה אלוקים - ומכאן נלמד כי המציאות של החודש היא 'חושך על פני אור אלוקי', הסתר והעלמה מוחלטת של מציאות האור בחיינו.

איך מתמודדים עם החודש?

העבודה של החודש קשורה בראייה. היכולת להוציא את האור מן החושך - "יתרון האור מהחושך" - לראות את החן, את המהות הפנימית במציאות, שהיא כולה אור השם יתברך, הממלא כל עלמין ואין אתר פנוי ממנו. מציאת החן בכל דבר ובכל אדם. ברמז, חן זה ר"ת של חכמת נסתר - לראות את הנסתר.

אדם צריך לראות כי הקב"ה טוב ומיטיב, גם אם במציאות הטבעית הוא רואה רק את החושך המכסה על האור האלוהי. המציאות בה אנו חיים היא פרי עינו של המתבונן. כמו שמסופר בפרשת המרגלים שחטאו וראו "ארץ אוכלת יושביה" ואילו יהושע בן נון וכלב בן יפונה ראו "ארץ זבת חלב ודבש".

סיפור

מסופר על עיירה אחת בה כולם היו דנים את כולם לכף חובה כל הזמן. הצטער על כך רב העיירה ופסק כי מעתה, אדם שנפטר לא יובא לקבורה עד שלא יאמרו עליו דבר אחד לזכותו. יום אחד נפטר אחד מאנשי העיירה שהיה רשע מרושע. עמדו אנשי העיירה נבוכים ולא ידעו מה טוב ניתן לומר על האיש. חשבו וחשבו עד שקפץ אחד מהם ואמר: אני יודע! יש אחד יותר גרוע ממנו! שמחו כולם וקברו את האיש. לאחר כמה חודשים נפטר אותו אדם עליו דיברו, והנה מה יאמרו לזכותו עכשיו? עמדו נבוכים, ולא הצליחו למצוא ולו דבר אחד לזכותו, עד שקפץ שוב אותו אחד: אני יודע! אמר: בזכותו קברנו את ההוא... אפשר למצוא משהו טוב להגיד על כל דבר וכל אחד...

איך נעשה יתרון האור מהחושך?

נאמר על הקב"ה "יוצר אור ובורא חושך". הקב"ה החשיך חלק מהאור כדי ליצור בריאה. נאמר, "פי לא-יִרְאֵי הָאָדָם, וְחַי" (שמות ל"ג כ') - כלומר, החושך הכרחי כדי שתהא בריאה. העולם הוא מלשון העלם. המציאות עצמה מתבטלת כשיש רק אור, לכן החושך בעצם הופך להיות כלי לחיים. החודש הזה יכול דווקא להיות חודש של ניצחון והתגברות. דווקא במקום החיסרון והחושך קיימת אפשרות לצמוח ולגדול. במקום של גילוי מוחלט, אין עבודה. העבודה של החודש היא ראייה מתוקנת. איך מולידיים ראייה מתוקנת? פה נכנס העניין של יד ימין בנפש, היד שמסמלת את תכונת החסד. עשיית טוב נותנת לנו לראות טוב. החסד הוא הכוח בנפש האדם שיכול להפך את החושך לאור. דיבור שמאיר את הטוב בחיינו הוא הודיה. גם כשאדם קם בבוקר, בקטנות המוחין, הוא אומר, מודה אני לפניך. זו מהותו של כל יהודי - להודות, להודות על הדברים הקטנים ביותר בחיים, על הנשימה, על עיניים רואות ואוזניים שומעות, על קורת הגג והאוכל. לחיות מתוך הכרת הטוב שזה אומר להכיר את האור, את התכלית של כל דבר.

כשאנו רואים את המציאות, יש לנו תחושה פנימית לא מודעת, שמה שאנחנו רואים קיים ומה שלא רואים לא קיים. כמו ילד קטן שעוצם את עיניו ומתחבא, כי מבחינתו אם הוא לא רואה אותנו אנחנו לא שם...

אז כשאתה שקוע במציאות חשוכה, העבודה קשה, הבת זוג קשה, החיים, ההורים... תביט לשמיים. הרי עוד מעט כל הדברים האלו בהם אתה מתבונן לא יהיו עוד, הם ישתנו. אבל השמיים תמיד יהיו שם. וכמו שאומר דוד המלך בתהילים: "מִי-הָאֵשׁ, הַחֹפֵץ חַיִּים; אֶהְיֶה יָמִים, לְרִאיוֹת טוֹב" (תהילים ל"ד י"ג).

מבין שנים-עשר חושי הנפש שהקבלה מלמדת אותנו עליהם, החוש השייך לחודש תמוז הינו **חוש הראיה**.

חוש הראיה הוא הראשון מבין י"ב חושי הנפש (אחרי חושי הדיבור, העיון וההילוך שנידונו בגליונות הקודמים) המוכר לנו כאחד מחמשת חושי הגוף. אכן, מדובר בחוש הפיזי הראשי והחזק ביותר שלנו, ההולם אותנו בכל רגע בשפע אדיר של נתונים על סביבתנו.

ברם, בדברנו על חוש הראיה כחוש-נפש, אין אנו עוסקים רק ביכולת הקליטה החזותית שלנו אלא במשהו עמוק הרבה יותר: האופן בו אנו מסתכלים על המציאות ומתייחסים למה שאנו רואים. למעשה, חלק גדול מפיתוח חוש הראיה הנפשי כרוך במיעוט חוש הראיה הפיזי, בסיגול היכולת לא להסתכל על חיצוניות הדברים אלא לפתח ראייה החודרת אל מבעד לפני השטח.

מראיית הגוף לראיית הנשמה

ההדרכה הבסיסית ביותר בתורה בכל הנוגע לחוש הראיה מקופלת בפסוק הנודע "ולא תתורו אחרי... עיניכם אשר אתם זנים אחריהם" (במדבר טו, לט). פסוק זה מתאר את העינים כרצות מטבען החוצה ומבקשות להובילנו אחריהן, ומורה לנו לא לשעות לקריאתן. הטעם הוא, שמראה העיניים 'מזנה' אותנו: הוא מדרדר אותנו להתעסקות בחיצוניות, בפרט בכל הנוגע לדברים מיניים. כך למשל חז"ל מזהים את התחלת הדרדרותו של שמשון התנ"כי בכך ש"הלך אחר עיניו" בעקבות אשה.

התיקון להליכה אחר העינים הוא **הולכת העיניים** – סיגול היכולת לנתב את המבט מחיצוניות הדברים אל פנימיותם, מהגוף אל הנשמה. הולכת העינים בנויה בראש ובראשונה מהשתדלות להמנע מלהביט בדברים לא צנועים. אי-ההסתכלות מעדנת את המבט, משיבה לו את הזכרון הבריא והפשוט, שהנשמה היא העיקר והגוף טפל לה. התרבות המודרנית החושפת בהדרגה את הכל מאיימת לגזול מאתנו זכרון פשוט זה, אך אין שום סיבה שנוותר לה על כך.

מה לגבי דברים שאינם בשליטתנו, כמו תמונות רחוב שאין אנו מסוגלים להמנע לגמרי מלראות, או מפגשים עם אנשים בשר ודם? כאן עלינו לנתב את מבטינו אל הפנים תוך כדי שאנו רואים את החוץ – לתת למבט לפסוח על מראה הגוף החיצוני מבלי להשתהות עליו. במקרה של שיחה עם אדם יש גם להתמקד בפניו, שאינן אלא השתקפות של **פנימיותו**. על שלב מתקדם זה של תיקון הראיה אמרו חז"ל, "כל מי שרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה, זוכה להקביל פני השכינה". היכולת לראות דברים מבלי להסתכל עליהם מעדנת את הראיה עד למצב בו היא כמו רואה את האור האלוקי השוכן במציאות.

מדרגת ראיית הנשמה מגולמת בביטוי שנאמר בהקשר למעמד הר סיני, "וכל העם ראים את הקולת" (שמות כ, טו). בעוד המראה הוא של הגוף, הקול מבטא את הנשמה השוכנת בפנים. ראיית הקולות היא איפוא מדרגה גבוהה בו הנשמה נחוות על ידינו בעוצמה, בחיות ובשלמות השקולות לראייה חזותית.

עגל הזהב וראייתו של ראובן

הקשר של חוש הראיה לחודש תמוז ניכר בכך שביום י"ז בחודש זה התרחש – למרגלות הר סיני בו זכינו לראות את הקולות – חטא עגל הזהב, ובעקבותיו שבירת הלוחות הראשונים בידי משה. חטא העגל מסמל יותר מכל את הנסיגה לראייה חיצונית. הוא נבע מאי-יכולת העם להתמודד עם העדרותו המתמשכת של מנהיגם והדחף להחליפו בצלם ניכר לחושים. דבר זה מתקשר לכך שלפי המפרשים, הפסוק החותם את חמשת חומשי התורה – "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (דברים לד, יב) – מתייחס לשבירת הלוחות. לפי החסידות, הביטוי "עשה משה לעיני כל ישראל" פירושו שבשבירת הלוחות משה עשה לעינים של ישראל תיקון: הוא שבר את רודנות ראייתם החיצונית לטובת ראייה פנימית יותר.

מה לגבי השבט השייך לחוש הראיה, שבט ראובן (מעבר לכך שעצם שמו נגזר מלשון ראייה)? בדרך כלל, זיקתו של שבט מסוים לחוש שלו מתבטאת בכך שהוא מוכשר בו במיוחד. אך היותנו קשורים לחוש מסוים יכולה גם להתבטא באופנים אחרים. אנו יכולים למצוא עצמנו עוברים מולו את עיקר ההתמודדות שלנו, נצרכים לעשות אתו את עיקר התיקון שלנו.

קשר מעין זה אנו מוצאים בנוגע לראובן וחוש הראיה. על בני ראובן ובני גד מסופר, שכאשר הגיעו מהנדודים במדבר לגבולות ארץ ישראל, בקשו את הנחלה הראשונה עליה הניחו את עיניהם, נחלה שנמצאה עוד לפני ארץ ישראל עצמה, בעבר הירדן. הם רצו אותה משום שהיא התאימה למקנה הרב שהיה להם. ברם, הן בדורם והן בדורות המאוחרים יותר ספגו בני ראובן וגד בקורת נוקבת על בחירה זו: משה האשימם בהשתמטות ממלחמת כיבוש הארץ, וחז"ל הראו שהם הציבו את המקנה שלהם לפני ילדיהם, מגדירים את בחירתם כ"נחלה מבהלת" (משלי כ, כא), כלומר נחלה שנבחרה מתוך פזיזות-יתר. אכן, אחת התכונות שיוחסו לראובן היא החפזון – הוא כונה "פחז כמים".

השבטים עשו תשובה על חטאיהם: הם הפקידו ילדיהם בבטחה בנחלתם והתגייסו למלחמה. אך בחירתם המקורית נותרת מפוקפקת, ומעידה על פגם בחוש הראיה: הנטייה לתפוס את הדבר הראשון שרואים מבלי לחשוב על מלוא השלכותיו (שיכולה להגיע עד כדי הזנחת אלו הקרובים והיקרים לנו), אף היא ריצה בלתי-מתוקנת אחרי עינינו.

סרטים ושריטות

לכל חודש יש גם מזל, והמזל של תמוז הוא סרטן. האם יש קשר בין החיה סרטן לחוש הראיה? ובכן, מכל מיני סיבות התגלגלו הדברים כך שהמלה העברית הדומה ביותר לסרטן, סרט, הפכה להיות התרגום המקובל למלה האנגלית movie, ובכך להתגלמות התרבות החזותית של היום – תרבות הראיה! ההוכחה שהמלה 'סרט' חדרה הרבה יותר לעומק מהמלה 'קולנוע' למשל, היא שאחד מביטויי הסלנג המרכזיים ביותר היום הוא "לחיות בסרט".

ובאמת, עיקר ההתמודדות שלנו היום עם תיקון חוש הראיה קשור בתרבות הסרטים. מהיותנו רכים בשנים מציפות אותנו תעשיות הקולנוע והטלוויזיה בכמות עצומה של דמויים, הנצרבים בנפשנו ומעצבים אותה. דימויים אלו גזורים ומודבקים מתרבויות ארבע קצות תבל ומכל קשת החוויות הנפשיות, ללא הבחנה רצינית ומושכלת בין גבוה לנמוך ובין טוב לרע. ישנם סרטים טובים ומעודנים כמובן, אך הללו נבלעים ואובדים בסחף הכללי, שיותר מכל דבר אחר היום פועל לשחוק את חוש הראיה שלנו. אם להשתמש בביטוי סלנג מרכזי נוסף, הרי שבני דורנו הינם "שרוטים" מרוב סרטים.

והנה, למרבה ההפתעה מתלכדים הביטוי "לחיות בסרט" והביטוי "שרוט" בפסוק מיוחד מהתורה: "וְשָׂרְט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרְכֶם" (ויקרא יט, כח). בהקשר עכשווי, ניתן לפרש פסוק זה כקורא לנו לחלץ נפשנו מהשעבוד לתרבות הסרטים, לפסוע החוצה מסחררת הדימויים, וכך להתחיל לזכך מחדש את חוש הראיה שלנו.

למעשה, אף המלה "סרטן" עצמה רומזת לכך. אם מחלקים אותה באמצע לשניים (גוזרים את הסרט...) היא הופכת לצמד המלים "סר", מלשון **להסיר**, ו-"טן", שפירושה בארמית **גוף**. סר-טן פירושו אם כן להסיר את הגוף – לאמץ מבט פנימי החוצה את הגופניות וחוצה בנשמה.

י"ב חושי הנפש - רשימה מלאה

שבת	חדש חוש	שבת	חדש חוש	שבת	חדש חוש
ניסן	דבור	יהודה	אב	שמיעה שמעון	כסלו שינה בנימין
אייר	עיון	יששכר	אלול	מעשה גד	טבת כעס דן
סיון	הילוך	זבולון	תשרי	מישוש אפרים	שבט אכילה אשר
תמוז	ראיה	ראובן	חשון	ריח	מנשה אדר שחוק נפתלי